

BÖLÜM 1

YEDİ RENGİN BÜYÜSÜ: GÖKKUŞAĞININ RÖNESANS'TAN GÜNÜMÜZE BATI SANATINDA TEMSİLİ

Sibel Almelek İŞMAN¹

Gökkuşağı, düşmekte olan yağmur damlacıklarında güneş ışınlarının kırılıp yansınmasıyla gökyüzünde oluşan yedi renkli, kemer biçimindeki görüntüdür. Alkım, ebekuşağı, ebemkuşağı, eleğimsağma, hacıarkuşağı, meryemana kuşağı ve alaimisema gibi isimlerle de anılır (www.sozluk.gov.tr). Gökyüzünü süsleyen bu ışıltılı kemerin renkleri ise şu sırada arz-ı endam ederler: kırmızı, turuncu, sarı, yeşil, mavi, çivit mavisi ve menekşe.

Semaya bakıldığında hayranlık uyandıran, bir sürpriz gibi yağmur sonrası karşımıza çıkan gökkuşağı, tarih boyunca insanlığın dikkatini çekmiştir. Doğaüstü ve doğal dünyalar arasında bir köprü sembolü olarak algılanan gökkuşağı, genellikle iyimser (meteorolojik olarak da öyledir) bir ruh halini yansıtır. Yanardöner çiye bürünmüş bu gökyüzü olayı, ilahî sayılmış, yüce tanrı Zeus ve karısı Hera'dan dünyaya mesajlar taşıdığı hayal edilmiştir (Tressider, 2008: 201).

Gökkuşağının tek tanrılı dinlerde de değerli bir yeri olduğu görülebilir. Bir birliğin sembolüdür ve tufandan sonra ortaya çıktığı için aynı zamanda Tanrı tarafından insan ırkına verilen af ve uzlaşmanın sembolüdür. Batı sanatında gökkuşağı efendinin tahtı olarak kullanılır ve son yargının temsillerinde genellikle üzerine Mesih oturur (Ferguson, 1989: 43).

Dinsel, mitolojik ve alegorik yapıtların yanı sıra doğanın güzelliğini, sonsuzluğunu ve insan yaşamındaki yerini yansıtan manzara resimleri için de gökkuşağı önemli bir öğedir. 20. ve 21. yüzyıllardaki gerek soyut tuvaler gerekse de yeni anlatım dillerini temsil eden enstalasyonlar, bu rengârenk kemerin yeni yorumlarını sanat dünyasına sunmuşlardır.

DİNSEL RESİMLERDE GÖKKUŞAĞI

Gökkuşağının karşımıza çıktığı iki dini öyküden söz edebiliriz. Eski Ahit'teki Nuh Peygamberle ilgili anlatıda ve Yeni Ahit'teki ruhların tartıldığı "Son Yargılama" bö-

¹ Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi AD., sibel.almelek@deu.edu.tr

lümünde gökkuşağı imgesi yer alıyor, dolayısıyla bu sahneleri canlandıran resimlerde de yedi rengin büyüüne rastlamak mümkündür.

Nuh'un öyküsü ile başlayalım: Tanrı, insanların düşünce ve eylemlerinin kötü olduğunu gördü ve insanı yaratmış olmaktan pişmanlık duydu. Bunun acısını şöyle dile getirdi: *“Kendi yaptığım insanları ve hayvanları, sürüngenleri ve uçan kuşları silip süpüreceğim yeryüzünden.”* Nuh, çağdaşları arasında, adil ve temiz bir insan olduğu için, Tanrı'dan lütuf buldu. Nuh'u korumak isteyen Tanrı, ona bir gemi yapmasını söyledi. Tanrı, gök kubbe altında yaşam soluğu olan her varlığı yok etmek için yeryüzüne sular salacaktı. Nuh ise çocuklarını, karısını ve çocuklarının karılarını alıp gemiye sığınacaktı. Yanına her türlü hayvandan bir dişi, bir erkek alacaktı, böylece hayvanların soyu devam edebilecekti. Nuh, gemiye girdikten yedi gün sonra, tufan suları yeryüzüne dökülmeye başladı. Kırk gün kırk gece yağmur yağdı. Toprak tam 150 gün sular altında kaldı. Yeryüzünde yaşayan tüm canlılar hayatlarını yitirdiler. Nuh'un gemisi Ararat Dağları'na oturdu. Nuh, suların azalıp azalmadığını öğrenmek için, güvercin gönderdi. Ayak basacak yer bulamayan güvercin geri döndü. Güvercinin gagasında taze bir zeytin yaprağı gördü. Nuh, yedi gün daha bekledi. Nuh, karısıyla, çocuklarıyla ve onların eşleriyle gemiden çıktı. Bütün hayvanlar alemi, Nuh'un peşinden çıktı. Nuh, Tanrı'ya bir sunak yaptı. Bu hoş kokuyu duyan Tanrı, bundan böyle yeryüzünü lanetlemeyeceğini söyledi (Cömert, 141-142). Tanrı'nın uzlaşma sağlayan sözleri şöyledir:

¹²Tanrı şöyle sürdürdü konuşmasını: *“Sizinle ve bütün canlılarla kuşaklar boyu sonsuza dek sürecek antlaşmamın belirtisi şu olacak: ¹³Yayımı bulutlara yerleştireceğim ve bu, yeryüzüyle aramdaki antlaşmanın belirtisi olacak. ¹⁴Yeryüzüne ne zaman bulut göndersem, yayım bulutların arasında ne zaman görünse, ¹⁵sizinle ve bütün canlı varlıklarla yaptığım antlaşmayı anımsayacağım: Canlıları yok edecek bir tufan bir daha olmayacak. ¹⁶Ne zaman bulutlarda yay görünse, ona bakıp yeryüzünde yaşayan bütün canlılarla yaptığım sonsuza dek geçerli antlaşmayı anımsayacağım.”* ¹⁷Tanrı Nuh'a, *“Kendimle yeryüzündeki bütün canlılar arasında sürdüreceğim antlaşmanın belirtisi budur”* dedi (Yaratılış 9: 12-17).

Avusturyalı Romantik ressam Joseph Anton Koch (1768-1839), görkemli bir manzara resminin içine (Resim 1), Nuh'un Tanrı'ya teşekkürlerini sunduğu sahneyi yerleştirmiş. Nuh'un ailesi ve hayvanlar âleminin büyük küçük çeşitli üyeleri, adeta bir yeniden doğuş yaşamaktadırlar. Tanrı'nın insanlığa verdiği sözün nişanesi olan gökkuşağı bulutların arasında parlamaktadır.

Resim 1. Joseph Anton Koch, Nuh'un Kurbanı ile Manzara, yakl. 1803, tuval üzerine yağlıboya, 86 x 116 cm, Stadelsches Museum, Frankfurt.

Eski Ahit'in Mısır'dan Çıkış kitabında, Musa Peygamber'in halkı için Kızıldeniz'i yardığı an aktarılmaktadır. Bu sahneyi canlandıran tüm eserlerde değilse bile, İtalyan Erken Rönesans sanatçısı Cosimo Rosselli'nin (1439-1507), *Kızıldeniz'i Geçiş* adlı freskinde (Resim 2), bu önemli olay bir gökkuşağı ile taçlandırılmıştır. Sistine Şapeli'nin duvarında yer alan Musa'nın yaşam döngüsünün bir parçasıdır. Tanrı'nın Mısır'a vebalar göndermesinden sonra, Firavun sonunda pes eder, İsrailoğullarına gitmeleri için izin verir, ancak daha sonra ordusuyla birlikte onların peşine düşer. Musa, İsrailoğullarının geçebilmesi için değneğıyle Kızıldeniz'in sularını yarar. Asayı ikinci kez kaldırdığında sular arkalarından kapanır ve başta Firavun olmak üzere peşlerine düşenler boğulur. Resmin sol tarafında yer alan sahilde, Musa elinde asası ile dikkat çekmektedir. Ön planda diz çökmüş kadın, Tanrı'ya müziğin tılsımıyla şükretmek için eline bir davul alan peygamber Miriam'dır (www.wga.hu). Kara gökyüzünün yavaşça aydınlandığı yerde, bir gökkuşağı belirmiştir. İlk kilise bu ikonografiyi bir vaftiz sembolü olarak yorumladı, çünkü kızıl denizin suyu, kutsallığın arındırıcı suyuyla ilişkilidir (De Capoa, 2003: 171).

Resim 2. Cosimo Rosselli, Kızıldeniz'i Geçiş, 1481-1482, fresko, 350 x 572 cm, Cappella Sistina, Vatikan.

Hıristiyanlar, İsa'nın bir gün mutlaka döneceğine ve ölü veya diri insanları yargılayacağına inanırlar. Rönesans'ın son döneminde belirlenen Son Yargılama sahnelerinde genellikle şu unsurlar yer alır: İsa, tek yargılayıcı olarak kompozisyonun odak noktasını oluşturur. Sağında Meryem, solunda ise Vafitzi Yahya yer alır. Üstte melekler, azizler ve şehitler, bu önemli anda hazır bulunurlar. Aşağıda ise, Başmelek Mikael, terazisiyle günah ve sevapları tartar ya da mahşer borusunu öttürür. İsa'nın çevresindeki öteki melekler, Kurtarıcı'nın çektiklerini simgeleyen eşyaları taşırlar. İsa'nın sağında cennetlikler, solunda ise cehennemlikler vardır. Cennetlikler yukarı, diğerleri aşağıya yönelirler. İsa genellikle bir taht ya da bir gökkuşağı üzerine oturmuştur (Cömert, 1999: 227).

Flaman Rönesansı'nın önemli isimlerinden olan Hans Memling (1440-1494), Son Yargı gününü yansıtan üç parçalı eserinde (Resim 3), simetri eksenini iki figürden oluşur: İsa ve aşağıda duran Başmelek Mikael. Yargıç olarak tasvir edilen Mesih, havarilerle çevrili bir gökkuşağının üzerinde oturur, ayakları evreni simgeleyen altın bir küre üzerinde durmaktadır. Başlarının üstünde, çilenin aletlerini sunan melekler vardır. Altında, yargılanmakta olan insanlık için şefaet eden Bakire Meryem ve Vafitzi Yahya vardır. Gökkuşağı bu iki gerçekliği ayırır: altın arka planla sembolize edilen ilahi ve günahkârları adil olandan ayırmanın dramatik sahnesini oluşturan dünyevi gerçeklik. Altın bir Milano zırhı içinde görünen ve Floransalı kadife brokar pelerini giyen Başmelek Mikail ruhları tartmaktadır (<http://www.mng.gda.pl>).

Resim 3. Hans Memling, Son Yargılama, 1467-71, ahşap üzerine yağlıboya, 161 x 221 cm (orta), 72,5 x 223, 5 cm (kanatlar), Muzeum Narodowe, Gdansk

ALEGORİK VE MİTOLOJİK ESERLERDE GÖKKUŞAĞI

Avusturyalı Rokoko dönemi sanatçısı Bartholomäus Hohenberg (1694–1783), Bartolomeo Altomonte olarak da bilinir, *Dört Mevsim Kronos'a Saygı Gösterirken* adlı resminde (Resim 4), zamanı temsil eden tanrı Kronos'u alegorik bir eserin parçası haline getirmiştir. İtalyadaki çiraklık yıllarından sonra ülkesine dönen sanatçı, dikkatini öncelikle Avusturya manastırlarının dekorasyonuna çevirmiştir. Bu yağlı boya eskiz, Yukarı Avusturya'da Schloss Neuwartenburg'daki devlet odasındaki tavan freski için yapılan bir çalışmadır. Beyaz sakalı ile tanıyabildiğimiz yaşlı ve bilge Kronos, varlığın sadece dayanıklılığını değil, geçiciliğini de sembolize eder. Elinde, döngüselin sonsuz tekrarını temsil eden bir çember vardır. Aşağıdaki bulutlar üzerinde, dört mevsimin temsilcileri zamana saygı duruşunda bulunmaya gelmişlerdir: tef çalan Bahar, meyve yüklü Yaz, bir orak ve bir demet mısırla Sonbahar ve mangalın yanında oturan Kış. Bu sahneyi çevreleyen gökkuşağı ise sürekli bir döngü halinde zamanın yeni başlangıçlarını sembolize eder (www.artsandculture.google.com).

Resim 4. Bartholomäus Hohenberg , Dört Mevsim Kronos'a Saygı Gösterirken, c. 1737, tuval üzerine yağlıboya, 74.5 x 94.5 cm, Residenzgalerie, Salzburg.

Gökkuşağının güzelliğini gözler önüne seren başka bir alegorik resim de İs- viçreli Neoklasik sanatçı Angelica Kauffman'ın (1741-1807), 1778 tarihli *Renk* adlı (Resim 5) eseridir. 1768'de İngiltere'deki Kraliyet Akademisi'nin kurucu üyesi olan Kauffmann, kendini kanıtlamış bir tarih ressamıydı. 1780'lerde akademinin tavanına sanatın unsurları olarak bilinen dört resim yapmıştır. Her görüntü, sanatsal pratiğin temel bir ilkesini temsil eden alegorik bir figürü tasvir eder: icat, kompozisyon, tasarım ve renk. Sade bir ifadeyle Kauffmann, sanatı alegorik kadın figürleriyle somutlaştırarak temsil eder (McCormack, 2019: 8-9).

Resim 5. Angelica Kauffman, Renk, 1778, tuval üzerine yağlıboya, 126 x 148 cm, Royal Academy of Art, Londra.

Tasarım ve Renk adlı resimlerde, figürler fiziksel olarak yaratma eylemiyle meşgulken, *Kompozisyon ve Buluş*'un figürleri yansıtma ile ilgilenmektedir. *Buluş*'un kadın kahramanı ilham almak için gökyüzüne bakarken, *Kompozisyon* kafası ellerinin arasında derin düşüncelere dalmışken görülür. Tavanda sergilenildiğinde, resimler odanın her iki tarafında bir pratik ve bir teorik olmak üzere eşleştirilir. Kauffman, İtalyan Rönesansı'ndan ilham alan güçlü kadın bedenlerini değerlendirmişti. 18. yüzyıldaki sanatçılar ve sanat izleyicileri ikonografi okuma konusunda çok bilgili olurdu ve Kauffman'ın eserleri klasik ikonografik geleneklerden kaynaklanan birçok sembol içerir. Cesare Ripa'nın *Iconologia'sı*² gibi ikonografi sözlüklerinin etkileri seçilmektedir. Renk, bir elinde palet, diğerinde fırça tutan dalgalı saçlarıyla güzel bir kadın olarak tanımlanır. Bu tanımlama, Kauffman'ın tablosuna uyar, ancak Kauffmann, gökkuşağı ve bukalemunu, renk sembolleri olarak kullanırken ender görülen bir seçim yapmıştır. Çünkü onlar, geleneksel olarak, Havayı temsil ederler. Tasarım, elinde ayna ve pusula tutan genç bir adam olarak tanımlanır. Doğal bir manzarada içindeki sanatçı, boya fırçasıyla renk toplamak için üstündeki bir gökkuşağına ulaşır. Diğer elinde tek bir beyaz boya lekesi olan bir palet tutuyor. Ayaklarının ucundaki bukalemun, doğada bu-

² Cesare Ripa (1560-1622), İtalyan ikonografıdır. Ripa'nın simge kitabı *Iconologia*, ilk defa 1593 yılında yayımlanmıştır. Kitapta, alfabetik sırada düzenlenmiş alegorik figürler için reçeteler sunulmuştur. Ripa kitabını, çeşitli mitolojik, simgesel ve arkeolojik metinlerden faydalanarak yazmıştır. *Iconologia*, sanatçıların alegorik figürler ve sahneler betimleyecekleri zaman başvurdukları standart bir metin haline gelmiştir (Zirpolo, 2018, 303).

lunan çeşitli renkleri temsil ediyor. Saçı ve elbisesi gevşek, figürü kısmen çıplak bırakıyor. (www.royalacademy.org.uk).

Yunan mitolojisinde gökkuşağını temsil eden İris, Pontos ve Gaiia'nın oğlu olan Thaumas ile Okeanos ve Tethys'in kızı olan Elektra'nın çocuklarından biridir. Gökkuşağı, denizden çıkarak, gökle yeryüzü arasındaki ilişkiyi kurduğu için, Olympos tanrıları İris'i de Hermes gibi ulak olarak, insanlara haber salmak için kullanırlar. Tanrı Zeus ve özellikle de Hera'nın hizmetindedir. "Ayağı tez" ve "yel gibi uçan" diye tanımlanan İris, Homeros destanlarında önemli bir rol oynar (Erhat, 162).

Resim 6. Pierre Narcisse Guerin, Morpheus ve Iris, 1811, tuval üzerine yağlıboya, 178 x 251 cm, Hermitage, St. Petersburg.

Fransız Neoklasik sanatçı Pierre Narcisse Guerin (1774-1833), *Morpheus ve Iris* adlı eserinde (Resim 6), İris'in düş tanrısı Morpheus'u ziyaretini betimlemiştir. Bu resmin konusu, Romalı şair Ovidius'un (MÖ 43-MS 17) "Dönüşümler" (MS 8) adlı kitabında anlattığı efsanelerden birinden gelmektedir:

“Ey İris” dedi “sözümün en sadık habercisi, ziyaret et tez elden Uyku tanrısının uyku getiren sarayını, buyur göçüp giden Keyks’in suretinde bir düş göndermesini Alkyone’ye, onun gerçekten öldüğünü anlatan.” demişti: Binlerce renkten oluşan örtüsüne sarınır İris ve kavisli kemeriyle semada iz bırakarak, buyrulan kralın evine gider, bir bulut altında gizlenen.” (Ovidius, Dönüşümler, XI. Kitap, 585-591)

Iris, Alkyone ve Keyks’in aşk hikâyesi içinde haberci rolünü üstlenmiştir. Keyks denizde boğulduktan sonra aşk tanrıçası Afrodit, kimsesiz Alkyone’ye acır. İris’i Alkyone’ye kocasının ölümünü anlatmak için bir rüya gönderip gönderemeyeceğini sormak üzere uyku tanrısının Somnus’un evine gönderir. Somnus, çocukları arasından, düş tanrısı Morpheus’un haberi iletmesi için uygun olduğunu söyler. Çünkü Morpheus, rüyalarda insan şekline bürünebilir. Keyks’in suretinde, eşinin rüyasında görünecektir.

MANZARA RESİMLERİNDE GÖKKUŞAĞI

Barok dönemin değerli isimlerinden Flaman sanatçı Peter Paul Rubens (1577-1640), yaşadığı Het Steen isimli malikânedeki görünen manzarayı *Gökkuşağı Manzarası* adlı eserinde (Resim 7) gözler önüne sermiştir. Sanatçı, elli sekiz yaşında iken bu evi satın almıştır. Yaklaşık bir yıl sonra bu manzarayı ve ona eşlik eden *Het Steen’in Sabah Erkenden Bir Görünümü* adlı resmi yapmıştır. Evini çevreleyen kırsala duyduğu sevgiyi gösteren her iki eser de sipariş üzerine değil, sanatçının kendi zevki için gerçekleştirilmiş ve ölümüne kadar koleksiyonunda kalmıştır. *Gökkuşağı Manzarası*, yükseltilmiş ‘kuş bakışı’ perspektifi ve geniş mekânsal bölünmeler oluşturmak adına farklı renk bölgelerinin kullanımı ile Hollanda manzara resmi geleneğine bir saygı duruşu niteliğindedir. Köylüler ve sütçü kızlar, tarlalardan dönerek sığırları eve götürür ve samanı toplarlar. Gökkuşağı, selden sonra Tanrı ile insan arasındaki antlaşmayı hatırlatır, hasat ise insanın emeğinin karşılığı olarak yorumlanır (wallacecollection.org).

Birbirine eş olarak yapılmış bu iki resim, 17. yüzyılın bilgili izleyicileri için keyfi olmaktan çok uzak görünecekti, çünkü her bir resim yalnızca Flaman kırsalının değil, aynı zamanda Virgil’in *Georgics*’i gibi dönemin çok okunan antik şiirlerinde anlatılan ideal kırsal yaşamın bir görüntüsünü de çağrıştırmaktadır. Her iki resimde de, taşra işleri ve zevklerinin sağlam gerçekliği, gözler önüne serilmektedir. Ne Virgil ne de Rubens, bu köylüleri kendi eşitleri olarak görmeseler de, ikisi de basit bir kırsal yaşamın ahlakî ve estetik faydalarının evrensel olduğunu hissetmiş ve yansıtmışlardır (Lee, 123-124). Gökkuşağının sihirli güzelliği de, taşra yaşamına ışık tutmaktadır.

Resim 7. Peter Paul Rubens, Gökkuşağı Manzarası, c. 1636, meşe panel üzerine yağlıboya, 135.6 x 235 cm, The Wallace Collection, Londra.

Resim 8. John Constable, Çayırdan Salisbury Katedrali'nin Görünümü, 1837, tuval üzerine yağlıboya, 180 x 218 cm, Tate Gallery, Londra.

İngiliz Romantik manzara ressamı John Constable'ın (1776-1837), 1830 yılında üzerinde çalışmaya başladığı *Çayırdan Salisbury Katedrali'nin Görünümü* adlı eseri (Resim 8), Gotik dönemi yansıtan görkemli katedrali güneybatıdan, Uzun Köprü olarak bilinen bir yaya köprüsünün yakınındaki bir noktadan bakışla gösteriyor. Katedral, dalgalanan bulutlarla dolu bir gökyüzünü deler gibi görünmektedir. Tam yukarıda karanlık bir yağmur bulutu asılı durmakta ve çatının üzerinde bir şimşek çakmaktadır. Ancak muhteşem bir gökkuşağı her şeyin üzerinde kavis çizerek fırtınanın geçeceğine söz verir gibidir. Constable, 1837'deki ölümüne kadar, bu resmi atölyesinde tutmuş ve rötuşlamaya devam etmiştir (www.tate.org.uk). Bu resim, sanatçının en kişisel ifadesini yansıtmaktadır. Tuvalini, iki yıl sonra sergilendiğinde, 18. yüzyıl şairi James Thomson'un "Mevsimler" adlı şiirinden dokuz mısra, anlam katmanlarını daha da güçlendirmiştir. Gökkuşağı, genç Amelia'nın sevgilisinin kollarında ölümünü takip eden fırtınadan sonraki umudun simgesidir. Constable'ın büyük önem attığı, hatta gelecek kuşaklar tarafından en önemli işi olarak kabul edileceğini düşündüğü bu eser, kuşkusuz otobiyografik öğeler taşımaktadır. Yaşamın sembolü olan büyük dişbudak ağacının solunda, ölümü hatırlatan bir mezar anıtı dikkat çeker. Katedral ise, Constable'ın ana temalarından biri olan, inanç ve dirilişi simgeler. Çok emek harcanmış bu eser, sanatçının yenilenen iyimserlik duygusunu ve değişen ruh halini gözler önüne sermektedir (Janson, 2001: 676).

Amerikalı Romantik ressam Frederic Edwin Church (1826-1900), ikinci nesil Hudson Nehri Okulu sanatçısıydı. Çok fantastik ve sembolik olmasına rağmen, bu sahne bilimsel olarak doğru ve gözlemlenen bir dizi öğeyi içeriyor. Tuvali kaplayan ve iki bandından ikincisinde meydana gelen renk tayfının tersine çevrilmesiyle dikkat çeken çifte gökkuşağı, teknik olarak İskender'in Kuşağı olarak bilinir ve sanatçının bunu tasvir ederken gösterdiği titizlik, resim yaparken bilimsel bir teze başvurmuş olabileceğini düşündürür. Ayrıca, burada sunulan tropikal hayvanlar dünyası, Jamaika'da yaşarken yapılan botanik eskizlere dayanmaktadır. Church ve eşi Isabel, iki çocuklarının differiden ölmesinden sonra 1865'te adaya geri çekilmişlerdi, ancak ertesi yıl Amerika Birleşik Devletleri'ne döndüklerinde bir çocuk bekliyorlardı. Bu resim, aynı zamanda, ressamın hem kişisel hayatı hem de Amerikan İç Savaşı'nın sona ermesinin ardından ulusal birlik ruhu hakkında yenilenen iyimserliğinin bir yansıması olarak yorumlanır (www.dailyartmagazine.com).

Resim 9. Frederic Edwin Church, Tropiklerde Yağmur Mevsimi, 1866, tuval üzerine yağlıboya, Fine Arts Museums of San Francisco, San Francisco.

20. VE 21. YÜZYILLARIN SANATINDA GÖKKUŞAĞI

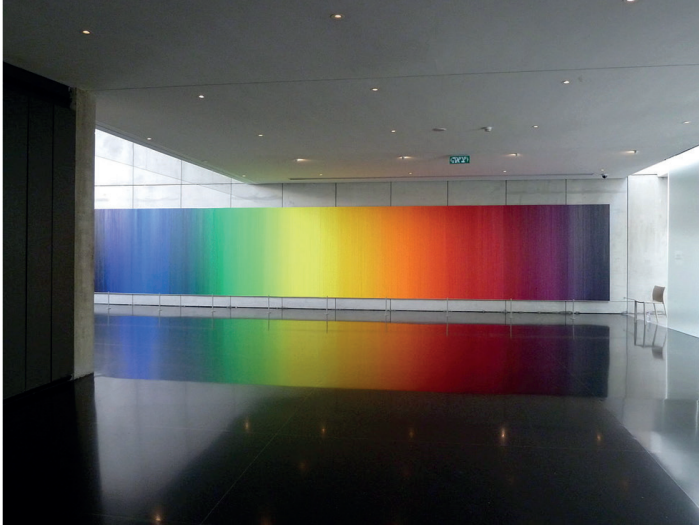
Amerikalı ressam Jackson Pollock (1912-1956), 1940'ların sonlarında, boyayı büyük ölçekli tuvallere damlatarak, dökerek ve sıçratarak devrimci bir Soyut Dışavurumculuk anlayışı geliştirmiştir. Pollock, sanatçının jestlerinin, malzemelerinin ve araçlarının ifade gücünü sorgulamış ve genellikle fırça yerine çubuklar, malalar ve palet bıçaklarıyla boya uygulamıştır. Ayrıca zemine yerleştirilmiş ya da duvara sabitlenmiş tuvaler üzerinde çalışarak şövale resmi kavramına meydan okumuştur. Görünür bir başlangıcı veya sonu olmayan kompozisyonları, tuvalin sınırlarının ötesine uzanır.

Resim 10. Jackson Pollock, Grileşmiş Gökkuşığı, 1953, keten üzerine yağlıboya, 182 x 244 cm, The Art Institute of Chicago, Chicago.

Pollock'un 1956'daki zamansız ölümünden önce yaptığı son büyük soyut resimler arasında yer alan *Grileşmiş Gökkuşáğı* (Resim 10), aksiyon resminin mükemmel bir örneğidir. Eser ağırlıklı olarak siyah, beyaz, gri ve gümüşdür. Ancak, tuvalin alttaki üçte birlik kısmında, Pollock turuncu, sarı, yeşil, mavi ve menekşe renklerini ince bir şekilde gizlemiştir. Çalışmanın başlığı muhtemelen bu grileşmiş gizli renk bölümlerine atıfta bulunmaktadır. Tıpkı bir gökkuşáğının fırtına bulutlarının arasından geçmesi gibi; siyah, beyaz ve grilerin yarattığı kargaşanın içinde narin renklerin ortaya çıktığı görülebilir (www.artic.edu).

Danimarkalı sanatçı Olafur Eliasson'un (1967-) insan gözünün görebildiği ışık spektrumundaki renklerin ilerlemesini tuval üzerine boya ile temsil eden üç yüz ayrı resimden oluşan 2010 tarihli *Gökkuşáğı Görüldüğünde* adlı yerleştirme si (Resim 11), uzaktan geniş bir renk sürekliliği olarak okunur. İsrail Müzesi'nin yeni tasarlanan geçit yolunun sonuna kurulan eser, sahaya özel bir yerleştirme olmasıyla dikkat çeker. On beş metrelik bir uzunluğa sahip olan çalışma, Eliasson'un mekân ve ortamla olan ilişkisinde ışığın gücüne odaklanmasının simgesidir (www.artdaily.cc).

Resim 11. Olafur Eliasson (1967-), *Gökkuşáğı Görüldüğünde*, 2010, sahaya özgü yerleştirme, 300 tuval, her biri 5 x 240 cm, İsrail Museum, Kudüs.

Gabriel Dawe (1973-), Meksika kültürünün zenginliği ve çok renkliliğiyle çevrili büyüdüğü Mexico City'de dünyaya gelmiştir. Bir süre grafik tasarımcı olarak çalıştıktan sonra, yabancı ülkeleri keşfetme arzusuyla 2000 yılında Kanada'nın Montreal kentine taşınmıştır. Yaratıcı özgürlük arayışı içinde deneyler yapmaya başlayan Dawe, tekstil ve nakışı keşfetmiştir. Geleneksel olarak kadınlarla ilişki-

lendirilen ve Meksika'da büyüyen bir erkek çocuk için yasak sayılan bu alanlar, sanatçının yaratım dünyasının baş elemanları olmuştur. Bu nedenle, eserleri, kültürüne çok yerleşmiş olan erkeklik ve maçoluk kavramlarını da alt üst etmektedir. Sanatçı, iplikle büyük ölçekli enstalasyonlar yaratarak, sosyal yapıları sorgulayan ortamlar üretmeye ve bunların evrim teorisi ve doğanın kendi kendini organize eden gücüyle olan ilişkilerini değerlendirmeye çalışır (www.conduitgallery.com). 2017 yılında, Toledo Müzesi'nin büyük galerisi için özel olarak tasarladığı *İnsan Yapımı Gökkuşağı* adlı eseri (Resim 12), Plexus serisinin 35 numaralı parçasıdır. Sanatçının başka ortamlar ve sergiler için de ürettiği gökkuşağı enstalasyonları, kırılan ışık demetleri gibi görünen ve binlerce çok renkli iplikten oluşan çalışmalardır.

Resim 12. Gabriel Dawe, *İnsan Yapımı Gökkuşağı*, 2017, Toledo Museum of Art, Texas.

SONUÇ

Yedi rengiyle, gökyüzünü saran sihirli kemer, görsel sanatlarda çeşitli vesileler ile karşımıza çıkmaktadır. Yeni başlangıçların sembolü olarak değerlendirilen gökkuşağı, manzara resimlerini taçlandığı gibi, dinsel ve mitolojik anlatımlarda da varlığını göstermektedir. Rönesans eserlerinden, 20. yüzyılın soyut sanatına ve günümüz enstalasyonlarına, geniş bir zaman diliminde, Batı sanat dünyasında gökkuşağının izlerini aramak, umutlu bir yolculuk vaat eder.

Dinsel, mitolojik ve alegorik eserlerde, gökkuşağı karşımıza, olumlu anlamlar yüklenerek çıkar. Gökkuşağı, tufandan sonra Tanrının insanlık ile yaptığı anlaşmanın simgesi olmuştur: Alman ressam Koch, Nuh peygamberi Tanrıya kurban

adarken gösteren resminde, yedi rengin büyüsunü betimlemiştir. İtalyan sanatçı Rosselli, Hazreti Musa'nın, halkıyla birlikte Kızıldeniz'i geçtiği sahneye bir gökkuşağı eklemiştir. Son Yargı Günü sahnelerinde gökkuşağının Hazreti İsa'yı çevrelediği görülebilir. Yunan mitolojisinde gökkuşağını temsil eden tanrıça İris, çeşitli öykülerin içinde ulak görevi üstlenen, kanatları uçuşan güzel ve genç bir kadın olarak betimlenir. İsviçreli ressam Kauffmann ve Avusturyalı fresk ustası Hohenberg, sanatın öğeleri ya da zamanın döngüsünü gözler önüne seren alegorik eserlerinde, gökkuşağını resmetmişlerdir.

Benzersiz güzellikler sunan bir doğa olayı olan gökkuşağı, tabiidir ki, manzara ressamları için de önemli bir görsel unsur olmuştur. Barok dönemde Rubens, Romantizm akımı içinde Constable ve Church, kendi yaşamlarından aldıkları esinle de yola çıkarak, otobiyografik bir umutlanma ve yenilenme izi olarak yedi renkli kemeri, tuvallerinde yaşatırlar. Soyut dışavurumcu sanatçı Pollock ise, gökkuşağının canlı renklerini, siyah, beyaz ve grilerin hâkim olduğu bir resmin içinde, belki de küçük bir umut ışığı olarak karşımıza çıkarmaktadır.

21. yüzyıla geldiğimizde, Eliasson'un küçük tuvaler, Dawe'in ise ipliklerle yarattığı gökkuşağı esintili büyük boyutlu enstalasyonları dikkat çekmektedir. Mekâna özel yaratılan bu işler, ışığın gücünü izleyicinin takdirine sunmaktadır.

KAYNAKLAR

- Cömert, B. (1999). *Mitoloji ve İkonografi*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
De Capoa, C. (2003). *Old Testament Figures in Art*. Los Angeles: Getty Publications.
Erhat, A. (2000). *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
Ferguson, G. (1989). *Signs & Symbols in Christian Art*. Oxford: Oxford University Press.
Janson H.W. & Janson, A. (2001). *History of Art*. New York: Harry N. Abrams.
Lee, R. L. & Fraser, A. B. (2001). *The Rainbow Bridge: Rainbows in Art, Myth and Science*. Pennsylvania: The Pennsylvania University Press.
Lombardi, L. (2009). *From Realism to Art Nouveau*. New York: Sterling Publishing.
McCormack, C. (2019). *The Art of Looking Up*. Londra: White Lion Publishing.
Ovidius, P. (2019). *Dönüşümler 1-XV*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
Tresidder, J. (2008). *The Watkins Dictionary of Symbols*. Londra: Watkins Publishing.
Zirpolo, L. H. (2018). *Historical Dictionary of Baroque Art and Architecture*. Maryland: Rowman and Littlefield.

internet kaynakçası

- The Art Institute of Chicago, Chicago (Erişim tarihi 10 Mart 2022)
<https://www.artic.edu/artworks/83642/greyed-rainbow>
National Museum, Gdansk (Erişim tarihi 9 Mart 2022)
[http://sadostateczny.mng.gda.pl/en#:~:text=Depicted%20as%20the%20Judge%2C%20Christ,a%20symbol%20of%20the%20Universe\).&text=more-,Hans%20Memling's%20Last%20Judgment%20triptych%20is%20one%20of%20the%20world's,preserved%20examples%20of%20Netherlandish%20painting.](http://sadostateczny.mng.gda.pl/en#:~:text=Depicted%20as%20the%20Judge%2C%20Christ,a%20symbol%20of%20the%20Universe).&text=more-,Hans%20Memling's%20Last%20Judgment%20triptych%20is%20one%20of%20the%20world's,preserved%20examples%20of%20Netherlandish%20painting.)
Royal Academy of Art, Londra (Erişim tarihi 11 Mart 2022)
<https://www.royalacademy.org.uk/art-artists/work-of-art/colour>
The Wallace Collection, Londra (Erişim tarihi 12 Mart 2022)

Güzel Sanatlarda Güncel Konular

<http://wallacelive.wallacecollection.org/eMuseumPlus?service=ExternalInterface&module=collection&objectId=64938>

Conduit Gallery, Dallas (Erişim tarihi 20 Mart 2022)

<http://www.conduitgallery.com/artists/gabriel-dawe>

Web Gallery of Art (Erişim tarihi 10 Şubat 2022)

https://www.wga.hu/html_m/r/rosselli/cosimo/crossing.html

Daily Art Magazine (Erişim tarihi 14 Mart 2022)

<https://www.dailyartmagazine.com/church-rainy-season-tropics/>

Google Arts & Culture (Erişim tarihi 16 Mart 2022)

<https://artsandculture.google.com/asset/the-four-seasons-paying-homage-to-chronos/FQGVEKE-GbLEnvG>

Art Daily News (Erişim tarihi 19 Mart 2022)

<https://artdaily.cc/news/36725/Israel-Museum-Commissions-New-Works-by-Olafur-Eliason-and-Anish-Kapoor-#.XjUxKDIzbIU>

www.sozluk.gov.tr (Erişim tarihi 21 Mart 2022)